

га. Посредовањем Бајазита П. тражила је 1485 и 1486 кћи деспота Лазара, краљица Јелена¹ од Дубровчана да јој издаду од покладе деспота Ђурђа део њеног оца Лазара који, по њеном тврђењу, тобоже никад није исплаћен. А када су Дубровчани послали султану писмену потврду Лазареву да је свој део примио, изјавила је она да су њени и исправа и печат на њој.² На штету монаха, она се умешала у питање старог стонскога дохотка који су Дубровчани, од 1350, давали еписком манастиру у Јерусалиму, а доцније светогорским манастирима Хиландару и Св. Павлу. Јелена је живела, по свој прилици, још и 1498.³ Удовица деспота Лазара, деспотица Јелена Палеологова, пробавила је од јесени 1462 скоро осам месеци у Дубровнику, те је онде, баш пред пропаст Босне (1. маја 1463), прославила у великој дворници владине палате свадбу своје друге ћерке Милице с Леонардом III. од Санта Маура из породице Токо (Госсо), једине средњевековне балканске династије која још и данас постоји у Напуљу под именом кнежева од Ахаје и Монтемилета.⁴ Трећа ћерка Лазарева, Јерина, удала се за Јована Кастриоту, сина Скендер-бегова.⁵ Јелена је доцније живела на јонским острвима и умрла као монахиња Хипомона 1473 у Санта Маури.⁶

Док су Турци без тешкоће освојили босанску краљевину, одбио је краљ Матија с успехом две инвазије Али-бегу у Угарску. 12. септембра 1463 склопио је он у Петроварадину с Млецима савез против Турака, и од тада поче шеснастогодишњи рат Републике против султана (1463—1479). Тек у јесен крену краљ Матија у Босну, освоји област Усору, крај на Врбасу и о Божиху, после тромесечне опсаде, град Јајце који је, још пре седам месеци, био престоница по-

¹ Др. Трухелка, Гласн. Зем. Муз. XXIII (1911), 81, 87 и д. 451—455 (две повеље Бајазита II). Она се опет стала звати Јеленом како су је у младости звали у Србији; није се, дакле, потврдило Руварчево доказивање на н. м. да се она свагда само звала Марија.

² „Regina de Bosnia“ помиње се у инструкцији дубровачким посланицима на Порту у г. 1495; упор. и инструкцију од 1498. Ахмед Херцеговић писао је 1500 Дубровчанима да се овај мали доходак не исплаћује монасима од неколико година због превара „једне злобне жене“. Јигеџек, *Jagić-Festschrift* 537.

³ Јелена је била у Дубровнику од октобра 1462 до јуна 1463. Име Милица већ 1464, ib. 530. Њен је син био Карло III. Токо, рођен 1464, † 1518. Породична табла породице Токо до XIX. век у Хоффа на н. м. Повеља Дубровчана деспотици Јелени од 11. маја 1463 у Арх. за повј. Југосл. VIII (1865), 196. Мон. hist. jur. VI, 231 cf. Arch. f. slav. Phil. XXI (1899), 620.

⁴ Musachi u Chopfa, Chroniques 284.

⁵ Phrantzes IV, ser. 29. Musachi ed. cit. 303.

следећа босанскога краља. Његови савезници беху херцег Стефан и син му Владислав. Краљ Матија подигао је Владислава у ред угарских великаша заставника, поклонивши му у Босни жупу Раму о градом Прозором и жупу Ускопље на Врбасу с градом Весела Стража. Херцег Стефан посетио беше краља у његову табору у Јајцу.¹ Јајце с 30 околних тврђава уређен беше као банат (крајина) угарске државе, те је све до 1528 остао важна погранична тврђава која је имала да штити Хрватску од Турака.² Леги 1464 опседао је Мухамед II. Јајце. Ну чим се краљ Матија приближио с војском, он се одмах повукао. У јесен узе Матија Сребрник, али није успео код опсаде Зворника. За заповедника у источној Босни именован беше Никола Ујлаки (Илочки), мачвански бан, намесник Сребрника и „comes regnetius“ Теочака код Зворника. Раније беше он противник Матије Корвина, ну овај му је, ускоро (1471), дао чак и титулу босанскога краља. Да би придобили Босанце, Турци су им дали за краља хришћанина. И он се звао Матија, али, он је био личност без вредности и мало познат. О њему се говорило да је био син ранијег претендента Радивоја, а по другим вестима члан властеоске породице Шабанчића. 1467 и 1471 слао је он посланства у Дубровник. Доцније, пак, пристао је уз Угре, те га је краљ Матија (1476) помагао против Турака.³

У кући херцега и његових синова никада не беше мира.⁴ Млецима предузеше поново да их измире. Ради тога састаше се Владислав и Влатко у долини Омбле код Дубровника (у мају 1466). На-

¹ Повеља краља Матије војводи Владиславу и његову сину, кнезу Балши, издана у Јајцу 6. децембра 1463 у Thallóczy, Studien 418—422. Ljubić X, 351. Thallóczy & Horváth Sándor, Codex dipl. partium regni Hungariae adnexarum (Banatus, sastrum et oppidum Jajcze), Mon. Hung. Diplomataria XL, Budapest 1916.

² Szmléklár, Poviest hrvatska I (1882) 658 и Thallóczy, Studien 119 о писму од 1476, које је краљ Матија упутио „Christianissimo“ у Босну. Дубровачко „Behe Умољених“ (Conv. Rogatorum) одлучило је 11. јануара 1467 да се даде поклон од 100 перпера у чохи „domino Mathie, regi Bosne, filio olim regis Radivoj“, а његовим двама посланицима поклон у вредности од 30 перпера; 16 септ. 1471 поклон „domino Mathie Sabancich, nuncipato regi Bosne“ у вредности од 60 перпера. Удовица Радивојева, Маргарита, јавља се 1470 као жена Јована Сенцеја (Szenzei) у Славонији, Thallóczy, Studien 109; Радивојева деца 1459, тамо 108, nap. 2. Шабанчићи су, по свој прилици, били споредна грана династије Котроманића, исто као и Клешићи. Неки Брајко Шабанчић био је 1413 и 1415 посланик краља Остоје. Неки Буџак Шабанчић био је 1447 у служби Иланиша Павловића, Пуцић II, 111.

⁴ 1. априла 1465 помињу се Самобор, Фоча и Плевље још увек као места „jurisdictionis herceg“. Jigežek, Arch. f. slav. Phil. XIX (1897), 25.